

І.Й. ПОЛЯНЧУК

Карпатський біосферний заповідник
м. Рахів, Закарпатська обл., 90600, Україна

ДОСВІД ЗБОРУ НАСІННЯ ТИСА ЯГІДНОГО (*TAXUS BACCATA* L.) В КАРПАТСЬКОМУ БІОСФЕРНОМУ ЗАПОВІДНИКУ

Реферат. Проведено опис натурних робіт по збору насіння тиса ягідного (*Taxus baccata* L.) в Карпатському біосферному заповіднику, в рамках виконання Програми наукових досліджень за темою: "Інвентаризація місць зростання та ренатуралізація тиса ягідного на території Карпатського біосферного заповідника" та виконання завдання по вивченню та збереженню видів флори, фауни, оселищ як Смарагдового об'єкта, що передбачено Проектом організації території Карпатського біосферного заповідника та охорони його природних комплексів.

Ключові слова: *Taxus baccata*, Карпатський біосферний заповідник, Смарагдовий об'єкт.

Тис ягідний (*Taxus baccata* L.) є рідкісним реліктовим видом, який занесений до Червоної книги України (2009) з природоохоронним статусом вразливий. Всі угруповання з участю даного виду занесені до Зеленої книги України (2009).

На території України зростає в Карпатах і Кримських горах. У Карпатському біосферному заповіднику зростає в Трибушанському, Кузій-Свидовецькому і Угольському ПНД відділеннях. У Рахівському районі найбільший тис зростає в селі Ділове, вулиця Круглий, присадибна ділянка до будинку № 5, GPS координати: N47°57.525' E024°11.394'. Висота над рівнем моря – 374 м (рис. 1).

Розміри дерева: висота – 12,2 м; діаметр двійчатки на висоті 1,3 м – 43 та 53 см; обхват у прикорені 220 см.

Характер використання: озеленення присадибної ділянки.

Масові вирубування тиса ягідного в попередні століття, міжвидова конкуренція, в першу чергу, з буком лісовим та його низька здатність до відновлення призвели до того, що природні популяції тиса перебувають на межі зникнення (Програма КБЗ, 2016). Ще в грудні 2016 року науковими працівниками заповідника, на основі багаторічних досліджень, була розроблена, погоджена на засіданні Науково-технічної ради КБЗ та затверджена Програма робіт із збереження та відтворення популяції тиса ягідного на території Карпатського біосферного запо-

Рис. 1. Найбільший тис Рахівщини

відника. Програмою робіт передбачено збір насіння, вирощування садивного матеріалу та посадка сіянців у місця теперішнього та ймовірного в минулому його зростання (ренатуралізація), для попередження цілковитого зникнення виду із екосистем краю.

Тис ягідний – хвойне дерево або кущ 3-16 м заввишки. Хвоя голкоподібно-лінійна, зверху зелена, блискуча, знизу – світло-зелена, матова. Насіння оточене соковитим червоним арилюсом (рис. 2). Плодоносить у вересні-жовтні.

Рис. 2. Насіння тиса ягідного з арилюсом

Зважаючи на те, що тис ягідний занесений до Червоної книги України, для збору його насіння необхідно оформляти спеціальний дозвіл, відповідно до чинного законодавства. Дозволи, згідно з клопотаннями (заявками), видаються лише науковим організаціям та іншим установам, завдання яких щодо виконання робіт з видами, занесеними до Червоної книги України, визначені відповідними науковими програмами. Терміни подання та розгляду клопотань, погоджень, отримання та порядок дії дозволів викладено в Інструкції про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, затвердженої наказом Мінприроди від 1 лютого 1993 р. № 3 (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства екології та природних ресурсів України від 19.06.2018 р. №220). Особливістю Дозволу на добування (збирання) тварин і рослин, занесених до Червоної книги України, є те, що це іменний документ, тобто видається відповідній особі. Автор цих рядків отримав такий Дозвіл, приклавши багато зусиль для цього на протязі кількох років. Передача дозволу іншим особам забороняється (Додаток 1).

Лише отримавши Дозвіл ми почали підготовку до збору насіння тиса. Для цього нам знадобився великий тент, розміром 4×5 м, поліетиленовий цупкий мішок, дерев'яний гак довжиною 2-3 м та гумові рукавиці. Сам збір краще починати в період, коли ягоди легко опадають з гілок при незначних зусиллях прикладених до них під час струшування. Під деревами ми розстелили тент і старанно, руками, легкими зусиллями, кілька разів постіпль, струшували на нього шишкоягоди з гілок дерев. З гілок, які ростуть вище досяжності рук, струшували шишкоягоди за допомогою дерев'яного гачка. З тента, склавши його навпіл, згруповане насіння перемістили в цупкий поліетиленовий мішок, зав'язали його і транспортували до місця зберігання.

Збір та переробка насіння. Зібраними нами 1000 насінин тиса, важили 455 грам (рис. 3). Вага 1000 шт. зібраного нами насіння тиса без принаслідків становила 79 грам (рис. 4).

Для переробки насіння тиса ми використовували друшляк сітчастий металевий, сітка металева 70х50 см з чарунками розміром 4х4 мм в дерев'яній рамці, тазик пластиковий 10 літровий з високими краями, відро пластикове 10-15 літрове, побутовий фен, гумові рукавиці.

До початку переробки мішок з насінням тиса кілька діб зберігали в приміщенні складу при кімнатній температурі для розм'якшення арилюса.

Сітчастий друшляк закріпили над відром. Потім помістили насіння тиса в друшляк і рукою в гумовій рукавиці вичавлювали арилюс тертям по стінках друшляка. Далі ретельно промивали водою насіння до тих пір, поки воно мало на собі незначні залишки арилюсу. Скинули насіння з друшляка у відро з водою. Далі збирали руками в рукавицях з поверхні води у відрі м'якоть шишкоягід та сміття. Злили воду з відра на друшляк, щоб зібрати насіння. Насіння для просушки висипали на металеву сітку, що розміщена на верхній частині тазика. Теплим (20-25°C) повітрям за допомогою фена просушуємо

Рис. 3. Насіння тиса ягідного, 1000 штук

Рис. 4. Насіння тиса без принасінника

насіння. Для закінчення процесу отримання чистого насіння нам потрібно звільнити його від залишків принасінника. Це зробили шляхом тертя насіння по металевій сітці над тазиком. Протерте насіння через сітку з чарунками 4x4 мм, яке вивільнилося від принасінників потрапляє до тазика. Додатково в тазик ще руками в рукавичках перетирали насіння до тих пір, поки все насіння не звільниться від принасінників.

За допомогою фена теплим, не гарячим, повітрям, ледь нахиливши тазик, видували залишки принасінників та сміття, і час від часу перемішували насіння. Зелені насінини видалили вручну.

Зберігання насіння. Насіння найкраще зберігати в скляній герметично закритій банці чи бутлі. Важливо вкласти до ємності або наклеїти на поверхню тари етикетку з назвою насіння, прізвиськом та ініціалами збирача, місцем збору, датою збору і номером Дозволу Міндовкілля. Насіння зберігають в сухому, темному, прохолодному та у недоступному для сторонніх осіб місці. При такому зберіганні насіння дає сходи протягом трьох-чотирьох років. Дуже важливо акцентувати, що під час роботи з тисовим насінням завжди треба надягати захисну маску та гумові рукавиці, уникати контакту з очима, ротом або будь-якими відкритими ранами.

Список посилань

- Червона книга України. Рослинний світ / [за ред. Я.П. Дідуха]. – Київ: Глобалконсалтинг, 2009 – 912 с.
- Зелена книга України / [під заг. ред. члена-кореспондента НАН України Я.П. Дідуха]. К.: Альтерпрес, 2009. – 448 с.
- Інструкція про порядок видачі дозволів на добування (збирання) видів тварин і рослин, занесених до Червоної книги України / Наказ Міністерства охорони навколишнього природного середовища України від 1 лютого 1993 року №3. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 12 лютого 1993 р. за №4. Із змінами і доповненнями, внесеними наказами Міністерства екології та природних ресурсів України від 9 червня 2011 року №196, від 19 червня 2018 року №220.

**НАЦІОНАЛЬНА
АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ**

Володимирська, 54, Київ-36, 01601, МСП.
E-mail: pres@nau.gov.ua, Факс: (044) 234-32-43
Телефон: канцелярія 234-51-67, 239-65-94; для довідок 239-66-66, 239-64-44
Для телеграм: Київ, Наука. ЕДРПОУ 00019270

№ 140/2020-5-12 03 20

На Ваш № _____

Міністерство енергетики та захисту довкілля України

Шодо рішення Національної комісії з питань Червоної книги України

Національна академія наук України повідомляє, що 25.02.2020 Національна комісія з питань Червоної книги України на своєму засіданні розглянула лист Міністерства енергетики та захисту довкілля України від 27.09.2019 № 5/1-15/10444-19, який містить клопотання Карпатського біосферного заповідника щодо отримання дозволу на добування видів рослин, занесених до Червоної книги України, та надіслала відповідні рішення.

Додаток: за текстом на 1 арк.

Віце-президент Національної академії наук України академік НАН України В.Г. Кошечко

Р І Ш Е Н Н Я

Національної комісії з питань Червоної книги України від 25 лютого 2020 року щодо вилучення з природи тварин, занесених до Червоної книги України

РОЗГЛЯНУЛИ:
Клопотання Карпатського біосферного заповідника від 05.08.2019 № 5/1 щодо дозволу на збирання видів рослин, занесених до Червоної книги України, на території Закарпатської обл. (чл.-кор. НАН України С.Л. Мосяків).

ВИРІШИЛИ
Надати дозвіл Карпатському біосферному заповіднику на збирання видів рослин, занесених до Червоної книги України, на території Закарпатської обл. строком 2020 – 2021 рр., а саме на здійснення збору насіння тиса ягідного для відновлення його популяції на території Карпатського біосферного заповідника. Усі процедури мають бути підтвержені відповідними актами.

Рішення прийнято одностайно

Перший заступник голови Національної комісії з питань Червоної книги України віце-президент НАН України академік НАН України В. Г. Кошечко

Відповідальний секретар В. О. Харченко

**МІНІСТЕРСТВО ЗАХИСТУ ДОВКІЛЛЯ ТА ПРИРОДНИХ РЕСУРСІВ УКРАЇНИ
(МІНДОВКІЛЛЯ)**

вул. Митрополита Василя Липецького, 35, м. Київ, 03035, тел.: (044) 206-31-00, (044) 206-31-15, факс: (044) 206-31-07, E-mail: info@mer.gov.ua, ідентифікаційний код 43672853

ДОЗВІЛ № 2/2020

на збирання рослин, занесених до Червоної книги України

Дійсний з 18 вересня 2020 року до 18 вересня 2021 року

(Невикористаний в зазначені строки дозвіл вважається недійсним та підлягає поверненню до Міндовкілля)

Дозвіл видано: Полянчуку Івану Йосиповичу, провідному інженеру лабораторії лісознавства Карпатського біосферного заповідника

на збирання тису ягідного (*Taxus baccata* L.) – 1000 г насіння

на території Закарпатська область, Рахівський район, с. Ділове. Діловецьке лісництво ДП «Великобичківське ЛМГ», квартал 21, виділ 42, 43

Мета збирання вирощування сіянів тису ягідного в лісовому розсаднику Карпатського біосферного заповідника для відновлення популяції виду на території Карпатського біосферного заповідника

Заступник Міністра Олександр КРАСНОЛУЦЬКИЙ

Дозвіл зареєстрований:

Закарпатська обласна державна адміністрація

№ 09 2020 р.
7057/08-11

Фактично зібрано _____

Службова особа Держекоінспекції _____

підпис _____ прізвище _____

Збирання зазначених видів рослин, їх частин здійснюється лише на території, вказаній в дозволі.

Примітка. Через місяць після закінчення строку дії дозвілу повертається до Міндовкілля разом з актом про використання зібраних рослин чи їх частин.

THE EXPERIENCE OF COLLECTING BERRY YEW-TREE SEEDS IN THE CARPATHIAN BIOSPHERE RESERVE

I.Y. POLYANCHUK

Abstract. Article provides a description of field work on the collection of berry yew seeds (*Taxus baccata* L.) in the Carpathian Biosphere Reserve as part of the implementation of the Program of Scientific Research on the topic "Inventory of places of growth and renaturalization of berry yew-tree on the territory of the Carpathian Biosphere Reserve" and the implementation of the task of studying and conservation of flora and fauna species, habitats as an Emerald site, which is provided for by the Management plan of the Carpathian Biosphere Reserve.

Keywords: *Taxus baccata*, Carpathian Biosphere Reserve, Emerald site.

Природа Карпат: науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України, 2024, № 1(9)